

Лабораторна робота № 6.

Тема: Встановлення зв'язку між ознаками, виміряних за шкалою інтервалів або відношень

Мета: навчитись перевіряти гіпотезу про зв'язок між ознаками.

Теоретичні відомості

Для емпіричних даних, виміряних за шкалою інтервалів або відношень тісноту зв'язку визначають за допомогою коефіцієнта лінійної кореляції Персона:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) \cdot (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \cdot \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}, \quad (6.1)$$

де: x_i і y_i – значення змінних X і Y ; $\bar{x}$ і $\bar{y}$ – середні X і Y ; n – обсяг вибірки.

Емпіричний коефіцієнт r_{xy} як вибіркова статистика є мірою оцінювання його генерального параметра ρ_{xy} і супроводжується похибкою s_r :

$$s_r = \sqrt{\frac{1 - r_{xy}^2}{n - 2}}. \quad (6.2)$$

Відношення вибіркового коефіцієнта кореляції r_{xy} до похибки s_r є критерієм (t_r) перевірки нульової гіпотези щодо генерального показника зв'язку ρ_{xy} , тобто $H_0: \rho_{xy} = 0$. Нульову гіпотезу відхиляють на рівні значущості α , якщо критичне значення t -критерію (t_{st}) не перевищує емпіричного значення t_r :

$$t_r = \frac{r_{xy}}{s_r} = r_{xy} \cdot \sqrt{\frac{n - 2}{1 - r_{xy}^2}} \geq t_{st}, \quad (6.3)$$

де t_{st} – критичне значення критерію Стюдента при рівні значущості α і числі ступенів свободи $k = n - 2$.

Завдання: оцінити зв'язок між коефіцієнтом IQ (X) і успішністю виконання тестових завдань з Емпіричних методів ПІ (Y) студентами ОП "ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ", результати оцінювання яких мають такий вигляд:

i	1	2	3	4	5	6	7
X	116	112	110	118	103	120	113
Y	28	25	18	24	14	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	108	120	109	110	102	104
20	16	15	24	19	20	11	11

Хід роботи

1. Формуємо таблицю для виконання обчислень за зразком, який наведено на рис. 6.1. У комірки **A3:A17** вводим порядкові номери, у комірки **B3:B17** – коефіцієнти IQ, в комірки **C3:C17** – бали тестових завдань з Емпіричних методів ПП.
2. Побудуємо діаграму розсіювання. Входимо в меню **Вставка** → (**Диаграмма**), вибираємо закладку **Стандартные...**, а в ній обираємо тип діаграми (рис. 6.2). Натискаємо **Далее** і в діалоговому вікні, що з'явилося, вносимо діапазон комірок **B3:C17**. Натискаємо **Далее** і в діалоговому вікні вносимо заголовки осей: вісь *X* – “**Коефіцієнт IQ**”, вісь *Y* – “**Кількість виконаних завдань**”. Натискаємо **Далее** і в діалоговому вікні ставимо маркер, який вказує, де розмістити діаграму (в нашому випадку діаграму розміщуємо в цьому ж робочому листі), натискаємо **Готово**, редагуємо її і переміщуємо отриману діаграму під таблицю результатів.
3. Вилучаємо з діаграми легенду, і додаємо лінію тренду. Для цього необхідно виставити курсор миші в одну з точок діаграми і клікнути на ній лівою клавішею миші, після чого всі точки діаграми будуть виділені. Потім клікаємо правою клавішею миші і в діалоговому вікні вибираємо опцію **Добавить линию тренда...**, а в ній вибираємо вид лінії тренду – **Линейная**.
4. Відредагуємо лінію тренду, змінивши її товщину і зробивши її пунктирною. Для цього наводимо на лінію тренду курсор миші і виділяємо її правою клавішею. У меню, що випадає, вибираємо опцію **Формат линии тренда...**, а в ній вибираємо необхідну товщину і тип лінії. Відредагована діаграма розсіювання зображена на рис. 6.3.

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Емпіричні дані			Розрахунки				
2	i	x_i	y_i	$(x_i - \bar{X})$	$(y_i - \bar{Y})$	$(x_i - \bar{X})^2$	$(y_i - \bar{Y})^2$	$(x_i - \bar{X}) \times (y_i - \bar{Y})$
3	1	116	28					
4	2	112	25					
5	3	110	18					
6	4	118	24					
7	5	103	14					
8	6	120	25					
9	7	113	18					
10	8	114	20					
11	9	106	16					
12	10	108	15					
13	11	120	24					
14	12	109	19					
15	13	110	20					
16	14	102	11					
17	15	104	11					
18	Суми:							
19	Середні:							
20	$r_{xy} =$							
21	$t_{tr} =$							
22	$t_{st} =$							

Рис. 6.1. Таблиця для проведення розрахунків теоретичних частот

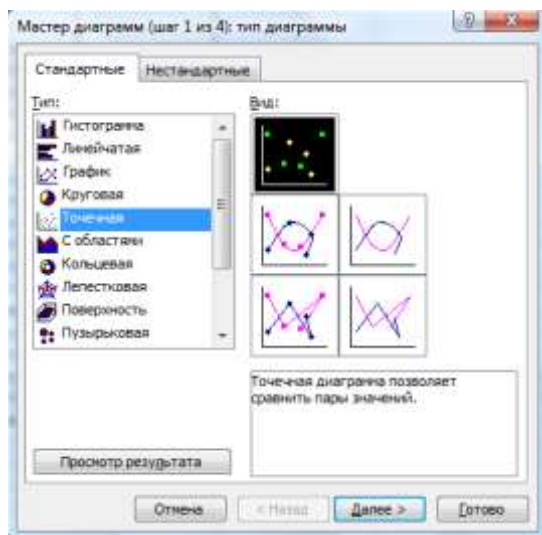

Рис. 6.2. Вибір типу діаграми

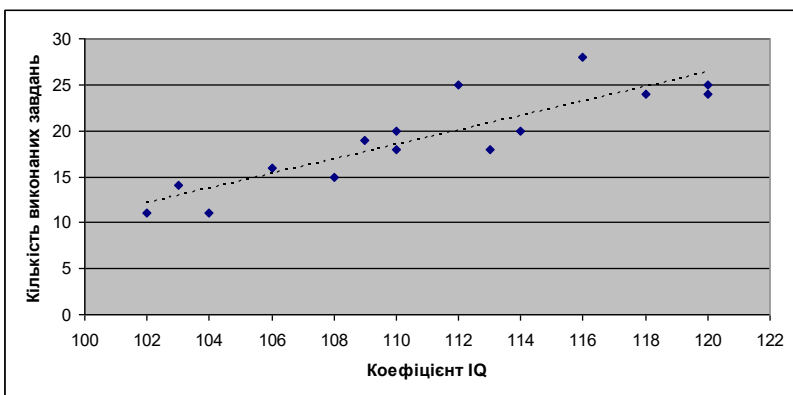

Рис. 6.3. Вигляд лінії тренду

5. Вводимо такі формули:
  - у комірку **B18** = СУММ(B3:B17);
  - у комірку **C18** = СУММ(C3:C17).
6. Вводимо такі формули:
  - у комірку **B19** = СРЗНАЧ(B3:B17);
  - у комірку **C19** = СРЗНАЧ(C3:C17).
7. У комірку **D3** вводимо формулу = **B3 – B\$19** і за допомогою маркера заповнення відображаємо її вміст на весь стовпець **D4:D17**.
8. У комірку **E3** вводимо формулу = **C3 – C\$19** і за допомогою маркера заповнення відображаємо її вміст на весь стовпець **E4:E17**.
9. У комірку **F3** вводимо формулу = **D3^2** і за допомогою маркера заповнення відображаємо її вміст на весь стовпець **F4:F17**.
10. У комірку **G3** вводимо формулу = **E3^2** і за допомогою маркера заповнення відображаємо її вміст на весь стовпець **G4:G17**.
11. У комірку **H3** вводимо формулу = **D3*E3** і за допомогою маркера заповнення відображаємо її вміст на весь стовпець **H4:H17**.
12. У комірку **D18** вводимо формулу = СУММ(D3:D17).
13. У комірку **E18** вводимо формулу = СУММ(E3:E17).
14. У комірку **F18** вводимо формулу = СУММ(F3:F17).
15. У комірку **G18** вводимо формулу = СУММ(G3:G17).
16. У комірку **H18** вводимо формулу = СУММ(H3:H17).
17. У комірку **B20** вводимо формулу = **H18/КОРЕНЬ(F18*G18)**.
18. У комірку **B21** вводимо формулу = **B20*КОРЕНЬ((СЧЁТ(A3:A17) – 2)/(1 – B20^2))**.
19. У комірку **B22** вводимо формулу = **СТЮДРАСПОБР(2*0,01;СЧЁТ(A3:A17) – 2)**.

20. Об'єднуємо комірки **A25:H25** і вводимо формулу = **ЕСЛИ(B21>B22;"зв'язок між ознаками істотний";"зв'язок між ознаками неістотний")**).
21. Коефіцієнт кореляції r_{xy} можна обчислити значно простіше за допомогою статистичної функції **КОРРЕЛ**, виконаємо це обчислення в комірці **C20** ввівши в неї формулу = **КОРРЕЛ(B3:B17;C3:C17)**.
Робимо висновок про прийняття, чи відхилення нульової гіпотези.

Рекомендації щодо оформлення звіту

Звіт повинен містити:

- титульний аркуш;
- найменування і мету роботи;
- відомості щодо виконання завдання;
- висновки по роботі.

Індивідуальні завдання №5

Оцініть зв'язок між коефіцієнтом IQ (X) і успішністю виконання тестових завдань, результати оцінювання відповідно до варіанту.

Варіант 1.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
X	116	112	110	118	103	120	113
Y	28	25	18	24	14	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	108	120	109	110	102	104
20	16	15	24	19	20	11	11

Варіант 2.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
X	121	112	110	118	103	125	113
Y	28	25	23	24	14	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	111	108	120	109	110	102	109
20	16	15	24	24	20	11	11

Варіант 3.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	111	112	110	118	103	115	113
<i>Y</i>	28	25	13	24	14	25	13
8	9	10	11	12	13	14	15
109	106	108	120	109	105	102	104
20	16	15	19	19	20	11	11

Варіант 4.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	110	112	110	118	103	114	113
<i>Y</i>	28	25	12	24	14	25	13
8	9	10	11	12	13	14	15
114	100	108	120	109	116	102	104
20	16	15	18	19	20	11	11

Варіант 5.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	119	112	110	118	106	120	113
<i>Y</i>	28	25	21	24	14	22	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	109	108	120	112	110	102	104
20	16	18	24	19	20	14	11

Варіант 6.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	110	110	116	103	120	113
<i>Y</i>	26	25	18	24	14	23	18
8	9	10	11	12	13	14	15
112	106	108	120	107	110	102	104
20	16	13	24	19	20	13	11

Варіант 7.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	126	112	110	118	113	120	113
<i>Y</i>	28	25	25	24	14	25	23
8	9	10	11	12	13	14	15
114	116	108	120	109	110	112	114
20	16	15	24	19	20	21	21

Варіант 8.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	117	112	110	119	103	120	113
<i>Y</i>	28	26	18	24	14	25	19
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	109	120	109	111	102	105
21	16	15	24	19	20	12	12

Варіант 9.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	116	118	118	107	120	121
<i>Y</i>	24	25	18	24	22	29	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	110	116	124	127	114	102	123
24	24	15	24	23	20	19	19

Варіант 10.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	113	118	103	123	113
<i>Y</i>	23	25	18	24	13	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	108	123	109	113	102	104
23	16	15	24	19	20	13	13

Варіант 11.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	115	118	105	120	115
<i>Y</i>	25	25	18	24	14	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
115	106	105	120	109	115	102	105
20	16	15	24	15	20	15	11

Варіант 12.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	117	112	110	118	107	120	113
<i>Y</i>	28	25	17	24	14	25	17
8	9	10	11	12	13	14	15
114	107	108	120	107	117	102	104
27	16	17	24	19	20	11	17

Варіант 13.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	110	118	103	120	113
<i>Y</i>	20	25	18	20	14	20	18
8	9	10	11	12	13	14	15
110	106	108	120	109	110	102	104
20	16	15	20	19	20	18	11

Варіант 14.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	119	112	110	118	109	120	113
<i>Y</i>	28	25	19	24	14	25	19
8	9	10	11	12	13	14	15
119	106	109	120	109	119	109	104
20	16	15	24	19	20	11	19

Варіант 15.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	113	118	106	120	113
<i>Y</i>	23	25	18	24	14	25	21
8	9	10	11	12	13	14	15
114	109	108	120	112	113	105	107
20	16	15	21	19	20	11	11

Варіант 16.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	112	118	103	120	115
<i>Y</i>	26	25	18	24	16	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	108	108	122	109	110	104	106
20	16	15	24	19	22	11	13

Варіант 17.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	117	112	110	119	103	120	114
<i>Y</i>	28	25	19	24	15	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
115	106	108	121	109	110	102	105
20	16	16	24	19	21	12	11

Варіант 18.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	117	112	110	118	107	120	117
<i>Y</i>	28	25	17	24	14	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	107	120	109	117	102	104
20	17	17	24	19	20	11	17

Варіант 19.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	112	112	112	118	103	120	113
<i>Y</i>	28	22	18	24	14	22	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	126	108	120	109	120	102	124
20	16	15	22	19	20	12	12

Варіант 20

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	115	112	110	118	103	121	113
<i>Y</i>	28	25	17	24	14	23	18
8	9	10	11	12	13	14	15
115	106	108	120	109	111	102	104
20	16	17	24	19	20	17	15

Варіант 21.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	112	118	103	120	114
<i>Y</i>	26	25	18	24	16	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	112	120	114	110	102	104
22	16	15	24	19	20	18	16

Варіант 22.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	111	112	110	118	106	120	113
<i>Y</i>	28	25	16	24	14	25	22
8	9	10	11	12	13	14	15
119	106	111	120	119	110	104	104
20	22	15	18	19	21	11	16

Варіант 23.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	113	112	110	118	103	123	113
<i>Y</i>	28	23	18	23	14	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
117	106	108	120	112	110	102	107
20	16	18	24	19	23	14	11

Варіант 24.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	114	118	103	120	117
<i>Y</i>	24	25	18	24	18	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	112	120	109	114	102	108
20	20	15	24	23	20	14	14

Варіант 25.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	111	112	110	118	109	120	113
<i>Y</i>	28	25	13	21	14	25	17
8	9	10	11	12	13	14	15
114	106	108	120	119	110	109	104
20	17	15	24	19	21	11	19

Варіант 26.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	112	115	118	103	120	118
<i>Y</i>	25	25	18	24	19	25	18
8	9	10	11	12	13	14	15
119	111	108	120	114	115	102	109
20	16	15	24	19	20	15	11

Варіант 27.

<i>i</i>	1	2	3	4	5	6	7
<i>X</i>	116	114	110	118	105	120	113
<i>Y</i>	22	25	18	24	14	25	20
8	9	10	11	12	13	14	15
116	108	108	120	111	112	102	107
20	18	15	24	19	20	13	13